pzazz

She was a friend of someone else

GOSIA WDOWIK

Institutioneel geweld vs. artistieke burn-out

Pieter T'Jonck

Gezien op 22 mei 2023
Beursschouwburg Brussel, in het kader van Kunstenfestivaldesarts

Institutioneel geweld hoeft niet fysiek te zijn om een vernietigende impact te hebben. Overheden van alle slag, de autoritaire op kop, begrepen sinds de jaren 1970 steeds beter dat het volstaat om mensen uit te putten. Laat ze zich te pletter lopen op, of suf discussiëren, over absurde regels voor het mensenpark zoals een verbod op abortus. Daar komt altijd een mooi mediaspektakel uit voort! Gosia Wdowik toont in 'She was a friend of someone else' de gevolgen van dat in de schaapsvacht van de moraal gehulde staatscynisme. Burn-out en artistieke vertwijfeling.

24 MEI 2023

Een vrouw ligt languit, bewegingsloos op een matras. Boven haar hangt een groot TV-scherm schuin naar beneden gekanteld, als een zwaard van Damocles. Het scherm blijft leeg. De vrouw zelf doet al evenmin iets. Slaapt ze, of is ze uitgeteld? Als ze begint te murmelen blijkt dat laatste het geval. Ze spreekt over haar burn-out, met daarbij de cynische bedenking dat daar in het theater nog voordeel uit te halen valt. 'Thanks to the theatre setting, someone might see a potential in my position'. Ondertussen verschijnen steeds meer ogen zonder gezicht, als insnijdingen, als wonden, op het TV-scherm. En dan komt een deken met tijgerprint grollend in beweging en overweldigt de vrouw. De ogen verdwijnen van het scherm, het dooft en kantelt rechtop.

Een ding is zeker: deze vrouw (Gosia Wdowik) gelooft niet meer in theater, toch niet in de kracht van theater om in de samenleving iets op gang te brengen. Ja, theaterliefhebbers laten zich nog altijd graag vangen door de illusie dat wat op een podium gebeurt betekenisvol is, en programmatoren bespeuren altijd 'potential' – schouwburgjargon voor 'misschien kunnen we dit wel verkocht krijgen aan ons publiek' -. Maar maatschappelijk stelt het niet veel meer voor. Wdowik is zeker niet de eerste theatermaker die zo moedeloos de schouders laat zakken. Je ziet het steeds vaker. Alleen benoemt Wdowik het meteen en direct.

Al gauw blijkt dat haar moedeloosheid niet los te zien is van twee andere dingen. Het eerste is de spektakelcultuur in de media. Het tweede de spektakelcultuur van de rechtse politiek in Polen, en dan in het bijzonder het absurde verbod op abortus dat recent ingevoerd werd, nadat het decennia lang legaal was. 430.000 vrouwen protesteerden er tegen, maar het zette geen zoden aan de dijk. Niemand leek zich de vraag te stellen waar mannelijke politici in naam van God, de moraal of de natie het recht vandaan zouden halen om zo in te breken in de privésfeer van vrouwen. Niemand leek zich te bedenken dat vrouwen zelden lichtzinnig abortus plegen, en de legalisering nooit tot een significante toename leidde. Dat welgestelde vrouwen het verbod gemakkelijk omzeilen, zodat het wezenlijk een sociaal onrechtvaardige, verknechtende wet is – institutioneel geweld dus - *who cares*?

Die gedachten uit Wdowik echter zelf niet meer. Ze blijft er voor de rest van het stuk voor dood bij liggen. Af en toe zeult Oneka von Schrader haar in stilte van de

ene hoek van het podium naar de andere. Uit haar schouders stijgt dan rook op, alsof ze echt aan het opbranden was. Later hangt von Schrader, die ook al gaat roken, haar met tape vast tegen de achterwand van het podium. Het is een navrant beeld, half komisch, half intriest.

Ze durft het haar dochter niet vertellen, zo diep is het schuldgevoel over abortus erin gestampt

Voor het verdere verloop van het stuk zijn we aangewezen op Jaśmina Polak, die plots van tussen het publiek opduikt en het podium op klimt, als woordvoerder van Wdowik. Ze schetst de controverse rond abortus en introduceert Agnieszka, een heel gewone vrouw, die toch de nood voelt om actie te ondernemen. Haar voorbeeld is de roemruchte actie die 374 vrouwen in 1971 in Duitsland ondernamen. Ze stonden, met foto, naam en toenaam in het blad Stern. Op de cover stonden er 30, met schuin over de pagina een banner met de woorden ‘Wir haben abgetrieben’. De controverse die daaruit voortkwam leidde tot een opheffing van het abortusverbod in West-Duitsland (toen dat in Polen nog de gewoonste zaak ter wereld was).

Agnieszka wil iets gelijkaardigs tot stand brengen. Alleen, het blijkt heel moeilijk om andere vrouwen te overtuigen. Ondertussen is er het nieuws dat een vrouw die een andere een anticonceptiepil gaf daarvoor tot acht maanden cel veroordeeld werd. Aan dat voorval ontleend het stuk zijn titel: de vrouw laat weten dat ze gewoon een vriendin wou helpen, en dat ook terug zou doen’.

We volgen Agnieszka op het scherm, en via whatsapp berichten die ze af en toe stuurt om Wdowik aan te porren mee haar schouders onder de zaak te zetten. Door een theatervoorstelling bijvoorbeeld. Maar ook Agnieszka raakt uitgeput. Het helpt niet dat ze wel een uitgever vindt die de stunt wil riskeren, maar enkel op voorwaarde dat beroemde vrouwen mee tekenen. We merken ook dat twijfel, en zelfs schaamte de kop opsteken bij Agnieszka. Ze durft haar dochter haast niet vertellen dat ze zelf ooit abortus pleegde. Zo diep is het schuldgevoel daarover erin gestampt…

Dé vondst van de voorstelling is dat de vrouwen op de cover van Stern plots gaan bewegen. Dat doen ook de gezichten die opduiken in de remake die later onder onze ogen langzaam vorm krijgt, al loopt het blad nooit helemaal vol. Een succes werd de actie dus niet. Die vrouwen krijgen hier echter, anders dan in Stern in 1971, wel een eigen stem. Het zijn niet langer verwisselbare foto’s bij een mediastunt.

‘She was a friend of someone else’ gaat af en toe behoorlijk slepen. De sterke vondsten en vervreemdende effecten raken op de duur opgebruikt. Maar dat zijn slechts schoonheidsfouten. Ik merkte dat ik de voorstelling een dag later nog steeds niet uit mijn hoofd kreeg. Ze stelt dan ook kwesties aan de orde waar we nog zelden over nadenken, omdat de spektakelmaatschappij ons daar voortdurend van weerhoudt. Hoe griezelig dat is, en hoe sterk de impact ervan kan zijn op iemands leven, dat blijkt hier wel. Omdat de voorstelling geen spektakel brengt. Omdat ze uitputting en machteloosheid direct, bijna brutaal onder je neus duwt.